

ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ: ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΣΟΥΛΙΔΗΣ

Λειτουργός Πολιτικής Άμυνας, Ασφάλειας και Υγείας Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

Abstract

According to the European Report on Child Injury Prevention (2008) unintentional injuries are the leading cause of death and disability for persons aged 5-19 years in Europe. That creates the need for radical measures to be taken, firstly by making people aware of the situation and secondly by ensure their commitment towards a radical change of policies, customs, way of thinking and living. Even if the majority of accidents occurs outside school boundaries (mainly domestic and traffic accidents) educators play a significant role in building up a culture of safety amongst children. Schools, therefore, should not only rely on being safe but help others learn how to live safely in all aspects of their lives. After the implementation of a new law for providing information about accidents and dangerous occurrences in the workplace (2008) the Health and Safety Department of the Ministry of Education and Culture of Cyprus took the opportunity to take initiatives concerning child injury prevention in Cyprus's Schools. This research is step-one of a five year strategic planning that aims for the reduction of school related injuries, firstly by indentifying what the real situation is, secondly by suggesting best practices so as to improve it and finally by using accountability instruments to maintain a sustainable change.

1. Εισαγωγή

Τα ατυχήματα των μαθητών και των εκπαιδευτικών στα σχολεία της Κύπρου αποτελούν συχνό φαινόμενο σε σημείο που καταντούν, δυστυχώς, αποδεκτό κομμάτι της καθημερινότητας και κάτι για το οποίο κυριαρχεί η αντίληψη ότι δεν χρειάζεται να γίνει οτιδήποτε γιατί απλά 'ατυχήματα συμβαίνουν. Ο εφησυχασμός του εκπαιδευτικού κόσμου, βέβαια, κλονίζεται συθέμελα κάθε φορά που ένας σοβαρός τραυματισμός έρχεται να ενισχύσει την υποψία για απουσία συγκεκριμένης πολιτικής διαχείρισης κρίσιμων περιστατικών, καθώς και ένα κενό ύπαρξης μηχανισμών έγκαιρης και αποτελεσματικής αντίδρασης.

Εδώ ακριβώς είναι που υπεισέρχεται η ανάγκη για ουσιαστική αλλαγή στις δομές του οργανισμού μέσω ενός στρατηγικού σχεδιασμού ο οποίος θα προτείνει ένα πλάνο για τη μείωση των ατυχημάτων στα σχολεία συνάμα με τη δημιουργία μηχανισμών αποτελεσματικής διαχείρισης απρόβλεπτων καταστάσεων. Εφαλτήριο γι αυτή την προσπάθεια αποτέλεσε η σχετική νομοθεσία για γνωστοποίηση και πρόληψη ατυχημάτων και επικίνδυνων συμβάντων στους χώρους εργασίας, η οποία οδήγησε στη συλλογή στοιχείων και εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σε σχέση με την κυπριακή πραγματικότητα.

2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Οι οποιεσδήποτε αποφάσεις πολιτικής, είτε αυτές προέρχονται εκ των άνω (κέντρα λήψεως αποφάσεων) είτε από τη βάση, πρέπει να στηρίζονται σε ερευνητικά δεδομένα, ώστε να τεκμηριώνονται επιστημονικά και να ελέγχονται όσον αφορά την αξιοπιστία αλλά και την εγκυρότητά τους. Όπως σε κάθε επιστημονική έρευνα, έτσι και στην παρούσα εργασία, ακολουθεί μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και που έχει ως κύριους άξονες την έννοια του στρατηγικού σχεδιασμού, τις βασικές πτυχές της θεωρίας της αλλαγής, την υφιστάμενη ευρωπαϊκή πολιτική, καθώς και έρευνες σε σχέση με την πρόληψη και μείωση των ατυχημάτων στα σχολεία σε τοπικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

2.1 Στρατηγικός Σχεδιασμός

Γενικά, ο στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα εργαλείο που βοηθά τον οργανισμό να κάνει καλύτερα τη δουλειά του και να πετύχει τους στόχους του με τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των πόρων και των δυνατοτήτων του. Κύριο του χαρακτηριστικό η δυνατότητα να προσαρμόζεται και να αναδομείται ώστε να αντεπεξέρχεται δυναμικά σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Τα βασικά στάδια ενός στρατηγικού σχεδιασμού στα οποία προβαίνει μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός είναι: (α) η ύπαρξη οράματος, (β) η διασαφήνιση ενός συγκεκριμένου σκοπού, (γ) ο καθορισμός συγκεκριμένων στόχων και σχεδιασμός δραστηριοτήτων, (δ) ο καθορισμός ενός χρονοδιαγράμματος ολοκλήρωσης του σχεδιασμού, και (ε) η ύπαρξη μηχανισμών ελέγχου και αξιολόγησης καθ' όλη την πορεία.

2.2 Διαχείριση της Αλλαγής

Κάθε οργανισμός και κάθε επιχείρηση για να επιβιώσει χρειάζεται να διαχειριστεί ορθολογιστικά τις αλλαγές που συμβαίνουν στον περιβάλλοντα χώρο και ακολούθως να προσαρμόσει τις εσωτερικές του δομές και νόρμες ώστε να επιβιώσει αρχικά και να αναπτυχθεί στη συνέχεια. Η προσπάθεια για αλλαγή δεν είναι ποτέ μια εύκολη υπόθεση μια και όπως αναφέρει ο Fullan «δεν θα μπορούσε ποτέ να υπάρξει συνταγή ή βιβλίο μαγειρικής για την αλλαγή, ούτε μια βήμα με βήμα διαδικασία» (Fullan, 2001, σ.44) ενώ η επιτυχία εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την ενεργό εμπλοκή των μελών του οργανισμού και τη συνεχής αφοσίωσή τους στην επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων.

2.3 Ευρωπαϊκή Πολιτική

Κάθε κοινωνία έχει υποχρέωση να εξασφαλίσει το αναφαίρετο δικαίωμα των παιδιών να ζουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον μακριά από κινδύνους και εξάρσεις βίας, όπως καθορίζεται από τη Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το κύριο κείμενο που εκφράζει την ευρωπαϊκή πολιτική στην πρόληψη των παιδικών ατυχημάτων είναι η Ευρωπαϊκή Έκθεση για την Πρόληψη των Παιδικών Ατυχημάτων (2008). Στην έκθεση οι παιδικοί τραυματισμοί χαρακτηρίζονται ως η κύρια απειλή για την υγεία των παιδιών ηλικίας 4 έως 19 χρονών, ενώ ήταν και η πρώτη αιτία θανάτου για το 2004 όπου 42.000 παιδιά έχασαν τη ζωή τους από μη θελημένους τραυματισμούς. Στο καταληκτικό συμπέρασμά της η Έκθεση αναφέρει ότι παρόλο που οι περισσότεροι τραυματισμοί συμβαίνουν σε χώρες με μέτριο προς χαμηλό βιοτικό επίπεδο, ελάχιστα κράτη αφιέρωσαν χρόνο και πόρους για ουσιαστική προσφορά στον τομέα της πρόληψης.

2.4 Κύριες αιτίες παιδικών τραυματισμών

Οι κύριες αιτίες για την πρόκληση μη θελημένων τραυματισμών στα παιδιά, όπως προέκυψαν από τη μελέτη της Ευρωπαϊκής Έκθεσης για την Πρόληψη των Παιδικών Ατυχημάτων (2008) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, και της Ευρωπαϊκής Κάρτας για την Ασφάλεια του Παιδιού: Δεδομένα 24 Χωρών (2009) του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Eurosafe, είναι τα τροχαία ατυχήματα, οι πτώσεις, τα εγκαύματα, οι πνιγμοί και οι δηλητηριάσεις. Στην παρούσα έρευνα η κατηγοριοποίηση των ατυχημάτων έγινε βάσει της σοβαρότητάς τους ενώ η ανάλυση όσον αφορά τα αίτια που τα προκάλεσαν θα εξεταστεί διεξοδικά στην επόμενη φάση.

3. Κυπριακή πραγματικότητα

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια αναφορά στην κυπριακή πραγματικότητα όσον αφορά το θέμα της ύπαρξης πολιτικής βούλησης αλλά και μηχανισμών τέτοιων που να αποσκοπούν στην πρόληψη και μείωση των ατυχημάτων στα σχολεία. Παρόλο που η συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί την πρώτη προσπάθεια από πλευράς Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού να εντρυφήσει στο θέμα με ένα πιο επιστημονικό τρόπο, η

μελέτη της υφιστάμενης πολιτικής αλλά και των πρακτικών που ακολουθούνται σε επίπεδο Διευθύνσεων και Τμημάτων αποδεικνύουν την ύπαρξη διάθεσης, αλλά και μηχανισμών για έλεγχο, διαχείριση αλλά και βελτίωση της κατάστασης.

3.1 Υπουργείο Υγείας-Επιτροπή Πρόληψης Παιδικών Ατυχημάτων και Δηλητηριάσεων

Το Υπουργείο Υγείας συμμετέχει ενεργά στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για την Πρόληψη των Ατυχημάτων και την Προώθηση της Ασφάλειας (Eurosafte). Στα πλαίσια αυτής της εμπλοκής το Υπουργείο προχώρησε σε ένα μακροπρόθεσμο σχεδιασμό με τίτλο «Στρατηγικός Σχεδιασμός για την πρόληψη των παιδικών ατυχημάτων στην Κύπρο 2005-2010». Στα περιεχόμενα του σχετικού κειμένου της πρότασης γίνεται αναφορά σε δύο έρευνες. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε το 2003 και αφορούσε τους παιδικούς τραυματισμούς στα δημόσια νηπιαγωγεία για παιδιά ηλικίας 4-6 χρόνων όπου συμμετείχαν οι γονείς των παιδιών. Μια δεύτερη έρευνα αφορούσε τις δηλητηριάσεις των παιδιών από στοιχεία που συλλέχτηκαν από τα τμήματα επειγόντων περιστατικών των νοσοκομείων το 1995. Πρόσφατα, στα πλαίσια του συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδιασμού πραγματοποιήθηκε νέα έρευνα το 2008 η οποία αφορούσε και πάλι την ηλικία παιδιών 4-6 χρόνων όπου παρατηρήθηκε σημαντική μείωση στα ποσοστά των ατυχημάτων.

3.2 Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού-Γραφείο Πολιτικής Άμυνας, Ασφάλειας και Υγείας

Από το 1997 έχει συσταθεί και λειτουργεί στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού το Γραφείο Πολιτικής Άμυνας. Το Τμήμα απαρτίζεται από τρεις αποσπασμένους εκπαιδευτικούς οι οποίοι εκπροσωπούν τις τρεις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης: Δημοτική, Μέση και Τεχνική. Μερικοί από τους τομείς δραστηριοτήτων του Γραφείου περιγράφονται συνοπτικά στη συνέχεια:

3.2.1 Σχέδιο Πολιτικής Άμυνας-Διαχείριση Κρίσεων: Το Γραφείο Πολιτικής Άμυνας είναι υπεύθυνο για την προετοιμασία των σχολείων στο να αντιμετωπίσουν καταστάσεις κρίσεων (σεισμό, φωτιά, εχθρικό επεισόδιο). Για το σκοπό αυτό έχει ετοιμαστεί ένα προσχέδιο το οποίο καλούνται να προσαρμόζουν οι διευθυντές των σχολείων σε ετήσια βάση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες του σχολείου τους και το υφιστάμενο προσωπικό. Οι λειτουργοί του Γραφείου επισκέπτονται συχνά τα σχολεία για παροχή εκπαιδευτικού ή βοηθητικού υλικού, διενεργούν επιμορφωτικά σεμινάρια προς τους διευθυντές των σχολείων με την έναρξη της σχολικής χρονιάς και παρίστανται στις προγραμματισμένες ασκήσεις των σχολείων έχοντας ένα καθαρά συμβουλευτικό χαρακτήρα.

3.2.2 Εφαρμογή Νομοθεσίας για Ασφάλεια και Υγεία: Ο ρόλος του Γραφείου επικεντρώνεται κυρίως στον τομέα της εκπαίδευσης και πρόληψης ενώ οι αρμοδιότητές του μετά και από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση το Μάιο του 2004 έχουν αναβαθμιστεί. Το Γραφείο καλείται πλέον να αναλάβει την εφαρμογή της Νομοθεσίας για την Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία στον τομέα της Εκπαίδευσης με θέματα που επικεντρώνονται στον εντοπισμό, εκτίμηση και αντιμετώπιση κινδύνων στα σχολεία. Στα πλαίσια αυτών των στόχων και μετά από πρωτοβουλία του Γραφείου, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών δημοτικής εκπαίδευσης σε θέματα Πρώτων Βοηθειών.

3.2.3 Συμμετοχή σε Ομάδες Διαχείρισης Κρίσεων του Κυβερνητικού Μηχανισμού: Οι Λειτουργοί του Γραφείου συμμετέχουν επίσης σε ομάδες διαχείρισης κρίσεων του ευρύτερου κυβερνητικού μηχανισμού, όπως στο Στρατηγικό Σχεδιασμό για Αντιμετώπιση Πανδημίας Γρίπης του Υπουργείου Υγείας και την Κεντρική Υπηρεσία Πολιτικής Σχεδίασης Εκτάκτων Αναγκών του Υπουργείου Άμυνας.

3.3 Ασφάλεια μαθητών και εργαζομένων

Με βάση τους υφιστάμενους κανονισμούς λειτουργίας των δημόσιων σχολείων και συγκεκριμένα τους Περί Λειτουργίας των Δημόσιων Σχολείων Δημοτικής Εκπαίδευσης Κανονισμούς του 2008, και τους Περί Λειτουργίας των Δημόσιων Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης Κανονισμούς του 1990, οι διευθυντές των σχολείων είναι υπεύθυνοι για την ασφάλεια των μαθητών τους και φροντίζουν ώστε το σχολείο να παρέχει επαρκή ασφάλεια και προστασία στα παιδιά κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του. Παράλληλα, η εφαρμογή της νομοθεσίας για ασφάλεια και υγεία στους χώρους εργασίας, η οποία υιοθετήθηκε αμέσως μετά από την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έδωσε έμφαση σε ένα παραμελημένο μέχρι τότε τομέα που αφορούσε την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων εκπαιδευτικών.

3.4 Πολιτική πρόληψης και διαχείρισης ατυχημάτων

Η πολιτική πρόληψης και διαχείρισης ατυχημάτων έχει αλλάξει δραστικά τα τελευταία χρόνια. Πριν από την υιοθέτηση και εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών και της αντίστοιχης κυπριακής νομοθεσίας, το θέμα της πρόληψης και της διαχείρισης ατυχημάτων ήταν αποκλειστικό θέμα των διευθύνσεων του Υπουργείου και συγκεκριμένα των Διευθύνσεων Δημοτικής, Μέσης και Τεχνικής οι οποίες στηρίζονταν στους σχετικούς κανονισμούς λειτουργίας των σχολείων. Σήμερα έχει ενεργή εμπλοκή το Γραφείο Πολιτικής Άμυνας, Ασφάλειας και Υγείας το οποίο είναι αρμόδιο για την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας για την Ασφάλεια και Υγεία στο Χώρο Εργασίας στα δημόσια σχολεία.

3.4.1 Παιδονομία: Όσον αφορά την πρόληψη των ατυχημάτων οι διευθύνσεις ακολουθούν την πολιτική της εποπτείας (παιδονομία) όπου οι εκπαιδευτικοί αποτρέπουν σημαντικό αριθμό ατυχημάτων απλά και μόνο με την παρουσία τους στους χώρους διακίνησης των μαθητών τα διαλείμματα, όπου συνέβαιναν και τα περισσότερα ατυχήματα.

3.4.2 Πρώτες Βοήθειες: Σε περίπτωση ατυχήματος στο σχολείο τη διαχείριση αναλαμβάνουν μέλη του προσωπικού στα οποία ανατίθεται αυτός ο ρόλος από την αρχή της χρονιάς. Αν το ατύχημα είναι σοβαρό το σχολείο καλεί εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό και στη συνέχεια ο οικείος επιθεωρητής προχωρεί σε διερεύνηση του ατυχήματος για τυχόν ευθύνες από πλευράς σχολείου. Στη Μέση και Τεχνική Εκπαίδευση την ευθύνη των Πρώτων Βοηθειών αναλαμβάνουν καθηγητές Φυσικής Αγωγής, ενώ στη Δημοτική υπεύθυνοι για το ρόλο αυτό ορίζονται δάσκαλοι και νηπιαγωγοί που έχουν παρακολουθήσει τα σεμινάρια Πρώτων Βοηθειών που οργανώνουν από κοινού τα υπουργεία Παιδείας και Υγείας.

3.4.3 Εκτίμηση Κινδύνου: Σήμερα, μετά από αριθμό εγκυκλίων αλλά και σεμιναρίων επιμόρφωσης και ενημέρωσης των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, στα σχολεία της Κύπρου, στα πλαίσια της εφαρμογής της νομοθεσίας για Ασφάλεια και Υγεία στους χώρους εργασίας, οι διευθύνσεις των σχολείων έχουν υποχρέωση να κάνουν γραπτή εκτίμηση των κινδύνων στο σχολείο τους.

3.4.4 Επιτροπή Ασφάλειας και Υγείας: Υιοθετώντας τη νομοθεσία (Επιτροπές Ασφάλειας και Υγείας) οι διευθύνσεις των σχολείων σχηματίζουν τις ανάλογες Επιτροπές ορίζοντας ως αντιπρόσωπους ασφάλειας και υγείας μέλη του εκπαιδευτικού αλλά και βοηθητικού προσωπικού. Ως αποτέλεσμα της σύστασης των επιτροπών αυτών έχει αρχίσει να δημιουργείται μια κουλτούρα πρόληψης ανάμεσα στον εκπαιδευτικό κόσμο με έμφαση στην εκτίμηση κινδύνου.

- 3.4.5 Παιδαγωγικό Υλικό Ασφάλειας και Υγείας: Γνωρίζοντας ότι το κτίσιμο κουλτούρας πρέπει να γίνεται από νεαρή ηλικία και σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού σε συνεργασία με το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας ετοίμασε εκπαιδευτικό υλικό με ενότητες μαθημάτων που αφορούν θέματα ασφάλειας και υγείας. Οι ενότητες είναι διαβαθμισμένες για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης από το νηπιαγωγείο μέχρι και το λύκειο και βρίσκονται αναρτημένες στην ιστοσελίδα του Υπουργείου απ' όπου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να τις βρουν και να τις χρησιμοποιήσουν στα πλαίσια των μαθημάτων του αναλυτικού προγράμματος μέσω της διαθεματικής προσέγγισης.
- 3.4.6 Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Προαγωγής Υγείας: Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Προαγωγής της Υγείας δημιουργήθηκε επίσημα το 1991/1992. Είναι προϊόν της συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ΠΟΥ). Η Κύπρος είναι μέλος του Δικτύου από το 1995. Η οργάνωση, η διοίκηση και ο συντονισμός του Δικτύου στην Κύπρο στηρίζεται στη στενή συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και του Υπουργείου Υγείας. Ο τομέας της προαγωγής της υγείας στην εκπαίδευση στοχεύει:
- Στην ανάπτυξη υγιεινού τρόπου ζωής για τον πληθυσμό της σχολικής μονάδας.
 - Στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού και ασφαλές περιβάλλοντος που ενισχύει την υγιεινή επιλογή.
 - Στην ενδυνάμωση του πληθυσμού της σχολικής μονάδας να ελέγχουν και να βελτιώνουν την υγεία τους.
- Στα πλαίσια του προγράμματος τα σχολεία που συμμετέχουν στο Δίκτυο επιλέγουν ένα θέμα το οποίο καλύπτει τους κύριους στόχους. Το θέμα συναποφασίζεται από εκπαιδευτικούς και μαθητές, αφορά το μικρόκοσμο της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας, ενώ τίθενται συγκεκριμένοι στόχοι και χρονοδιαγράμματα.

4. Σχεδιασμός έρευνας

Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη ουσιαστικά προσπάθεια της μελέτης του θέματος των ατυχημάτων στο σχολεία όλων των βαθμίδων της Κύπρου εφόσον: (α) πραγματοποιείται όχι μόνο την καταγραφή των ατυχημάτων, αλλά αποτελεί το πρώτο βήμα μιας προσπάθειας που στοχεύει στην ουσιαστική μείωση των ατυχημάτων μέσω της υιοθέτησης πολιτικών και πρακτικών οι οποίες αναμένεται να προκύψουν στο τέλος της πορείας μιας πενταετούς ερευνητικής προσπάθειας, και (β) καλύπτει όλα τα ηλικιακά επίπεδα από το νηπιαγωγείο μέχρι και το λύκειο (4 έως 18 χρονών).

Η νομοθεσία για γνωστοποίηση ατυχημάτων και επικίνδυνων συμβάντων έδωσε το έναυσμα στο Γραφείο Ασφάλειας και Υγείας να ξεκινήσει μια διαδικασία ορθότερης αντιμετώπισης του ζητήματος των ατυχημάτων στα σχολεία, ξεφεύγοντας από τη μεμονωμένη διερεύνηση των περιστατικών, στοχεύοντας σε μια εμπειριστατωμένη και επιστημονικά αποδεκτή έρευνα. Σε συνεργασία με το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας ετοιμάστηκε εγκύκλιος η οποία στάλθηκε στα σχολεία το Μάιο του 2009. Η εγκύκλιος ενημέρωνε τις διευθύνσεις των σχολείων αναφορικά με τη νέα νομοθεσία και τις υποχρεώσεις των διευθυντών για γνωστοποίηση τυχόν ατυχημάτων ή και επικίνδυνων συμβάντων στα σχολεία. Σημειώνεται εδώ ότι η γνωστοποίηση αφορούσε συγκεκριμένα ατυχήματα και επικίνδυνα συμβάντα.

Το Γραφείο Ασφάλειας και Υγείας, προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, ετοίμασε δύο επιπρόσθετα επισυναπτόμενα έντυπα. Το πρώτο έντυπο έπρεπε να συμπληρώνεται κάθε φορά που ένα ατύχημα συνέβαινε στο σχολείο και να τηρείται σε σχετικό φάκελο στο αρχείο. Το έντυπο αφορούσε όλα τα ατυχήματα για τα οποία απαιτείτο η παροχή Πρώτων

Βοηθειών. Το δεύτερο έντυπο συμπληρωνόταν στο τέλος του χρόνου και αποτελούσε μια συγκεντρωτική κατάσταση για τα ατυχήματα που συνέβηκαν στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, το οποίο έπρεπε, μάλιστα, να αποσταλεί στο Υπουργείο. Αυτά τα συγκεντρωτικά έντυπα που απέστειλαν τα σχολεία στο Γραφείο Ασφάλειας και Υγείας αποτέλεσαν τα πρωτογενή δεδομένα της έρευνας.

4.1 Σκοπός-Επιμέρους στόχοι

Έχοντας ως όραμα τη δημιουργία ασφαλών συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα σχολεία της Κύπρου, η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη μείωση των ατυχημάτων των μαθητών στα σχολεία όλων των βαθμίδων σε ποσοστό 25% μέχρι το 2015. Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι να εξευρεθούν οι παράγοντες που συντείνουν στην πρόκληση ατυχημάτων (χώρος, χρονική περίοδος, συνθήκες) οι οποίοι θα οδηγήσουν σε συγκεκριμένες προτάσεις/λύσεις για μείωση των ατυχημάτων. Παράλληλα, η παρούσα έρευνα θα βοηθήσει στην ετοιμασία έγκυρων ερευνητικών εργαλείων για τη μελλοντική έκβαση και υλοποίηση του γενικού σκοπού και κατά συνέπεια, του οράματος για τη δημιουργία ασφαλών συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα σχολεία.

4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η έρευνα είναι:

- Πόσο σοβαρά είναι τα ατυχήματα που συμβαίνουν στα σχολεία;
- Ποια χρονική περίοδο παρουσιάζονται τα περισσότερα ατυχήματα;
- Σε ποιους χώρους συμβαίνουν τα περισσότερα ατυχήματα;
- Υπάρχει συσχέτιση των ατυχημάτων και των βαθμίδων εκπαίδευσης;
- Υπάρχει συσχέτιση των ατυχημάτων και των επαρχιών;

4.3 Μεθοδολογία

4.3.1 Πληθυσμός-Δείγμα: Στην έρευνα κλήθηκαν να συμμετάσχουν όλα τα σχολεία Δημοτικής, Μέσης και Τεχνικής Εκπαίδευσης

Πίνακας 1		
Σύνολο Σχολείων	Σχολεία που ανταποκρίθηκαν	Ποσοστό συμμετοχής
739	341	46%

της Κύπρου (Πίνακας 1) τα οποία αποτελούσαν και τον πληθυσμό της έρευνας, συνολικά 739 σχολεία. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τα σχολεία που απέστειλαν το έντυπο με τα στοιχεία των ατυχημάτων της χρονιάς που πέρασε (N=341). Το ποσοστό συμμετοχής είναι πολύ ψηλό (46%), συνεπώς τα αποτελέσματα της έρευνας αντιπροσωπεύουν τον ευρύτερο πληθυσμό.

4.3.2 Μεθοδολογικά Εργαλεία: Εργαλείο της έρευνας αποτέλεσε το έντυπο που αφορούσε τα συγκεντρωτικά δεδομένα των σχολείων για τη σχολική χρονιά 2009-2010. Τα δεδομένα καταγράφηκαν στο πρόγραμμα Microsoft Excel όπου πραγματοποιήθηκαν και οι σχετικές αναλύσεις περιγραφικής στατιστικής. Ακολούθως τα δεδομένα αντιγράφηκαν στο πρόγραμμα SPSS για διεξαγωγή στατιστικών αναλύσεων.

4.4 Περιορισμοί έρευνας

4.4.1 Η χρήση του εντύπου με τα στοιχεία των σχολείων αναφορικά με τα ατυχήματα ως το μοναδικό ερευνητικό εργαλείο αποτελεί σοβαρό μειονέκτημα της παρούσας εργασίας. Εντούτοις, τονίζεται ότι η έρευνα αυτή, αποτελεί το πρώτο βήμα μιας μακροπρόθεσμης προσπάθειας όπου αναμένεται η αναπροσαρμογή του συγκεκριμένου εντύπου, αλλά και η χρήση περισσότερων ερευνητικών εργαλείων όπως ερωτηματολόγια προς εκπαιδευτικούς και μαθητές, καθώς και μικρού αριθμό συνεντεύξεων ατόμων κλειδιά στα κέντρα λήψης απόφασης.

4.4.2 Ανασταλτικό παράγοντα στην όλη διαδικασία αποτέλεσε η αρνητική στάση που κράτησαν αρκετοί εκπαιδευτικοί (διευθυντές και προσωπικό) στην τήρηση στατιστικών στοιχείων επικαλούμενοι υπερβολικό φόρτο εργασίας. Αυτή η συμπεριφορά ενισχύεται και από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις.

5. Αποτελέσματα-Συζήτηση Αποτελεσμάτων

5.1 Ανταπόκριση σχολείων

Τύπος Σχολείου	Σύνολο	Έστειλαν	%
Δημοτικά	345	207	60%
Νηπιαγωγεία	253	39	15%
Γυμνάσια	70	53	76%
Λύκεια	48	34	71%
Τεχνικές	14	8	57%
Ειδικά	9	0	0%

Παρόλο που το έντυπο έπρεπε να αποσταλεί από όλα τα σχολεία η ανταπόκριση δεν έφτασε στα επιθυμητά επίπεδα. Αυτό, βέβαια, δεν αποτελεί πρόβλημα για τις ανάγκες της έρευνας. Εντούτοις, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, μεγάλη ανταπόκριση υπήρξε από τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, Γυμνάσια (76%) και Λύκεια (71%), ικανοποιητική ανταπόκριση από Τεχνικές (57%) και

Δημοτικά (60%), χαμηλή ανταπόκριση από τα Νηπιαγωγεία (15%) και μηδενική ανταπόκριση από τα Ειδικά Σχολεία.

Η ανταπόκριση των σχολείων εξετάστηκε και σε επίπεδο Επαρχιών. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 3 όλες οι επαρχίες κινήθηκαν σε επίπεδα ανταπόκρισης μεταξύ 43%-46% με εξαίρεση την Επαρχία Λεμεσού που η ανταπόκριση έφτασε το 52%.

Επαρχία	Σύνολο	Έστειλαν	%
Λευκωσία	271	117	43%
Λεμεσός	186	96	52%
Λάρνακα	142	65	46%
Αμμόχωστος	41	18	44%
Πάφος	99	45	45%
Ειδικά	9	0	0%

5.2 Πόσο σοβαρά είναι τα ατυχήματα που συμβαίνουν στα σχολεία;

Ανάλογα με τη σοβαρότητά τους τα ατυχήματα χαρακτηρίστηκαν ως ελαφρά (*περίθαλψη και παραμονή στο σχολείο*), μέτρια (*περίθαλψη από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό και επιστροφή στο σχολείο εντός τριών ημερών*), σοβαρά (*περίθαλψη από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό και επιστροφή στο σχολείο μετά παρέλευσης τριών ημερών*) και θανατηφόρα. Από τα δεδομένα των σχολείων προέκυψαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4:

Από τα δεδομένα δηλώθηκαν 2832 ατυχήματα από τα οποία 2030 ή 72% ήταν ελαφρά, 700 ή 25% ήταν μέτρια, 102 ή 4% ήταν σοβαρά. Οι αναλογίες αυτές τηρούνται με μικρές αποκλίσεις

Σχολείο	Ελαφρά	Μέτρια	Σοβαρά	Θαν.	Ολικό	%
Δημοτικά	1003	341	58	0	1402	49.48
Νηπιαγωγεία	78	10	3	0	91	3.21
Γυμνάσια	789	277	15	0	1081	38.15
Λύκεια	152	68	23	0	243	8.64
Τεχνικές	8	4	3	0	15	0.52
Σύνολο	2030	700	102	0	2832	100
%	72	25	4	0		

και σε επίπεδο τύπου σχολείου με εξαίρεση Αυτοί οι αριθμοί αφορούν το 46% των σχολείων οπότε κάποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι ο συνολικός αριθμός των ατυχημάτων μπορεί να πλησιάζει τις 6.000 ετησίως και ίσως να είναι πολύ

μεγαλύτερος εφόσον οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν ακόμη τόσο έντονη την ανάγκη να δίνουν όλες τις πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα.

5.3 Ποια χρονική περίοδο παρουσιάζονται τα περισσότερα ατυχήματα;

Στο έντυπο τα σχολεία δήλωναν τη χρονική περίοδο των ατυχημάτων σε τρεις προκαθορισμένες κατηγορίες. Συγκεκριμένα, ανέφεραν κατά πόσο τα ατυχήματα συνέβησαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος, σε ώρα διαλείμματος ή κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων. Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονταν και δραστηριότητες εκτός σχολείου (εκδρομές, επισκέψεις, θεατρικές παραστάσεις) όχι όμως ατυχήματα στο σπίτι ή στο δρόμο για τα οποία τρέχουν συγκεκριμένα προγράμματα του Υπουργείου Υγείας και του Υπουργείου Συγκοινωνιών αντίστοιχα και είναι γι' αυτό το λόγο που το σύνολο των ατυχημάτων στον Πίνακα 5 αφορά 2661 αντί 2832 ατυχήματα.

Πίνακας 5			
Μάθημα	Διάλειμμα	Εκδήλωση	Ολικό
526	2050	85	2661
20%	77%	3%	

Από τον Πίνακα 5 εύκολα βγαίνει το συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατυχημάτων (77%) συμβαίνει την ώρα του διαλείμματος κάτι που μπορεί να χαρακτηριστεί ως

φυσιολογικό μια και το διάλειμμα είναι η ώρα που τα παιδιά θα τρέξουν, θα παίξουν και σίγουρα, παράλληλα την προσπάθεια για εποπτεία από την πλευρά των εκπαιδευτικών, δεν μπορεί κάποιος να είναι παντού και πάντοτε και να προλάβει τα πάντα. Ανησυχητικό φαίνεται να είναι το ποσοστό του 20% που αφορά ατυχήματα που έγιναν κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Λόγοι για τους οποίους παρουσιάζεται αυτό το ποσοστό είναι το γεγονός ότι στα μαθήματα περιλαμβάνονται δραστηριότητες «υψηλού κινδύνου», όπως το μάθημα Φυσικής Αγωγής και τα μαθήματα Οικιακής Οικονομίας, Φυσικής, Επιστήμης, Χημείας, Σχεδιασμού και Τεχνολογίας τα οποία επίσης παρουσιάζουν υψηλότερο βαθμό κινδύνου συγκριτικά με τα υπόλοιπα μαθήματα όπου χρησιμοποιούνται περισσότερο παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας. Αυτό το ποσοστό θα συζητηθεί στην αμέσως επόμενη παράγραφο και τα δεδομένα του Πίνακα 6 όπου γίνεται μεγαλύτερη ανάλυση σχετικά με τους χώρους όπου συμβαίνουν τα περισσότερα ατυχήματα.

5.4 Σε ποιους χώρους συμβαίνουν τα περισσότερα ατυχήματα;

Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα ζητήθηκε από τα σχολεία να δηλώσουν αρχικά κατά πόσον τα ατυχήματα αφορούσαν περιπτώσεις εντός ή εκτός του σχολείου. Στα περιστατικά εκτός του σχολείου περιλαμβάνονταν τόσο τα ατυχήματα που έγιναν στα πλαίσια εξωσχολικών δραστηριοτήτων του σχολείου όσο και αυτά που συνέβησαν στον ελεύθερο χρόνο των μαθητών. Το αποτέλεσμα του Πίνακα 6 καταδεικνύει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ατυχημάτων συμβαίνει εντός του σχολικού χώρου. Αυτό επίσης είναι φυσιολογικό δεδομένου του χρόνου που αφιερώνουν οι μαθητές εντός και εκτός του σχολείου.

Πίνακας 6			
	Εντός	Εκτός	Σύνολο
	2607	225	2832
%	92%	8%	100%

Πίνακας 7						
Αίθουσες Διδ/λίας	Εργαστήρια	Σκάλες	Αυλή	Ανοικτοί Αθλητικοί χώροι	Κλειστοί Αθλητικοί χώροι	Άλλος χώρος
277	119	110	1512	501	105	208
9,78%	4,20%	3,88%	53,46%	17,69%	3,71%	7,34%

Στη συνέχεια τα σχολεία κλήθηκαν να δηλώσουν αναλυτικά τα εντός του σχολείου περιστατικά σε προκαθορισμένες κατηγορίες, ενώ υπήρξε και η κατηγορία 'Άλλος Χώρος' όπου δηλώνονταν όλα τα υπόλοιπα ατυχήματα. Από τα αποτελέσματα στον Πίνακα 7 φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατυχημάτων εντός του σχολείου καταγράφεται στη σχολική αυλή (53%) το οποίο σε συνάρτηση με τα ατυχήματα στους ανοικτούς αθλητικούς χώρους που ακολουθούν (17%) οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι ανοικτοί χώροι (αυλή, γήπεδα) παρουσιάζουν μεγαλύτερο βαθμό επικινδυνότητας από τους περιορισμένους χώρους όπως στην περίπτωση των αιθουσών διδασκαλίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στους ανοικτούς αθλητικούς χώρους το ποσοστό είναι περίπου πενταπλάσιο συγκριτικά με τους κλειστούς αθλητικούς χώρους, πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι δεν διαθέτουν όλα τα σχολεία τέτοιους χώρους, καθώς επίσης και το γεγονός ότι οι καιρικές συνθήκες στην Κύπρο ευνοούν περισσότερο τη χρήση των ανοικτών χώρων.

5.5 Υπάρχει συσχέτιση των ατυχημάτων και των βαθμίδων εκπαίδευσης;

Πίνακας 8		
Ατυχήματα	F	Sig.
Ελαφρά	3.006	.019
Μέτρια	3.189	.014
Σοβαρά	2.096	.081

Για την απάντηση του ερωτήματος χρειάστηκε η ανάλυση των δεδομένων με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS 17.0 for Windows (Statistical Package for Social Sciences) το οποίο είναι ένα στατιστικό πρόγραμμα, κατάλληλο για τη διαχείριση δεδομένων και τη στατιστική ανάλυση

τους σε γραφικό περιβάλλον. Χρησιμοποιήθηκε το test One-way Anova (Πίνακας 8) το οποίο εξετάζει κατά πόσο υπάρχει ομοιογένεια ανάμεσα στις ομάδες. Το test έδειξε ότι υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων όσον αφορά τα ελαφρά ($F=3.006$, $DF=4$, $p=.019$) και τα μέτρια ($F=3.189$, $DF=4$, $p=.014$) ατυχήματα αλλά δεν υπήρξαν σημαντικές διαφορές όσον αφορά τα σοβαρά περιστατικά ($F=2.096$, $DF=4$, $p=.081$).

Για να εξακριβωθούν οι ακριβείς συσχετίσεις μεταξύ των βαθμίδων χρησιμοποιήθηκε το Post-Hoc Scheffe test το οποίο έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές μόνο στα μέτρια ατυχήματα μεταξύ Δημοτικών και Γυμνασίων και μεταξύ Γυμνασίων και Νηπιαγωγείων. Το γεγονός ότι οι διαφορές, αν και στατιστικά σημαντικές, παρουσιάστηκαν μόνο σ' αυτές τις δύο περιπτώσεις με οριακό δείκτη σημαντικότητας $p=0.44$ και $p=0.48$ αντίστοιχα, δεν δικαιολογεί διαφοροποίηση μεταξύ των βαθμίδων οι οποίες μπορούν να τύχουν διαχείρισης ως ένα ομοιογενές σύνολο.

5.6 Υπάρχει συσχέτιση των ατυχημάτων και των επαρχιών;

Για την εξακρίβωση του πιο πάνω ερωτήματος χρησιμοποιήθηκε και πάλι το test One-way Anova (Πίνακας 9) το οποίο δεν έδειξε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των επαρχιών, οπότε δεν υπάρχει οποιαδήποτε συσχέτιση του είδους των ατυχημάτων και των επαρχιών. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώθηκε και από το Post-Hoc Scheffe test το οποίο δεν έδειξε καμία συσχέτιση. Συμπεραίνει κανείς ότι οι μαθητές των σχολείων της Κύπρου συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο όπου και να διαμένουν κι έτσι τα μέτρα που θα ληφθούν στο μέλλον μπορούν να είναι κοινά για όλα τα σχολεία, σε όλες τις επαρχίες και για όλους τους μαθητές.

Πίνακας 9		
Ατυχήματα	F	Sig.
Ελαφρά	1.282	.277
Μέτρια	1.487	.206
Σοβαρά	0.723	.577

6. Συζήτηση Αποτελεσμάτων – Εισηγήσεις για μελλοντική έρευνα

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ένας σημαντικός αριθμός ατυχημάτων στα σχολεία της Κύπρου. Αν λάβουμε υπόψη ότι στην έρευνα ανταποκρίθηκε το 46% των σχολείων δηλώνοντας συνολικά 2832 περιστατικά, τότε μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο πραγματικός αριθμός για το σύνολο των δημόσιων σχολείων πρέπει να είναι γύρω στις 6.000 ατυχήματα ετησίως. Αυτό ελπίζουμε να επιβεβαιωθεί με τη συλλογή των αντίστοιχων δεδομένων για τη σχολική χρονιά 2010-2011, αφού πρώτα προηγηθεί η ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας και τονιστεί η ανάγκη για σωστή τήρηση των δεδομένων που αφορούν τα ατυχήματα στα σχολεία τους και κοινοποίησή τους στο Γραφείο Ασφάλειας και Υγείας για περαιτέρω ανάλυση.

Θετικό είναι το συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των ατυχημάτων αφορά ελαφρά ατυχήματα για τα οποία τα παιδιά έτυχαν περίθαλψης στο σχολείο όπου και παρέμειναν. Προβληματισμό όμως προκαλεί το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό ατυχημάτων συμβαίνει κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Φαίνεται πως ο εποπτικός ρόλος των εκπαιδευτικών δεν επαρκεί ως αποτελεσματικό αποτρεπτικό μέτρο και συνεπώς πρέπει να προταθούν λύσεις ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε σχολείου. Τέτοιες μπορεί να είναι η διεξαγωγή συγκεκριμένων ελεγχόμενων δραστηριοτήτων, κι όχι μόνο ανέμελο παιχνίδι, η ανάθεση υπευθυνοτήτων και ρόλου εποπτείας στους μεγαλύτερους μαθητές, ακόμη και ο περιορισμός σε συγκεκριμένους ασφαλείς χώρους του σχολείου.

Επιπρόσθετα, η διεξαγωγή ενημερωτικών σεμιναρίων που να απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς αλλά και εκπροσώπους των συνδικαλιστικών οργανώσεων με στόχο την ενημέρωση αλλά και την ενεργό εμπλοκή τους, θα αποτελούσε μια ιδιαίτερα σημαντική ενίσχυση των προσπαθειών για μείωση των ατυχημάτων. Σε επίπεδο σχολείου θα μπορούσαν να αναληφθούν δράσεις με τη μορφή μικροέρευνας στα πλαίσια διαφόρων μαθημάτων για διαπίστωση επικίνδυνων σημείων στην αυλή του σχολείου ή συχνότερες αιτίες ατυχημάτων, ή ακόμη και να κληθούν ειδικοί για να μιλήσουν σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς.